74
2

philatelica

philatelica 1974/2

TARTALOM

Dr. Nagy Ferenc:
Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa

Orbán Ferenc:
Az 1890-ben készült, IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes elektrotyp anyalemezének ismertetőjelei

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
IV. ÉVFOLYAM

Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa

DR. NAGY FERENC (BÉCS)

Az 1867-es kiadás sokáig a magyar filatélia mostoha gyermeke volt. A hét bélyegből álló sorozatot eleinte osztrák bélyegnek tartották, később közös kiadás volt a neve, holott a bélyegeket magyar kezdeményezésre az önálló Magyarország területén hozták elsőként forgalomba, az eladásból befolyt összeget első ízben könyvelték a Magyar Postaigazgatás javára és a sorozat érvényességi ideje is eltért a Monarchia más országaitól. A bélyeget ugyan Bécsben készítették, de csak azért, mivel a budai Államnyomda abban az időben még nem rendelkezett megfelelő technikai berendezéssel.

Madarász Gyula a Philatelica 73/2 számában világosan meghatározta, hogy „a Magyar Posta által kibocsátott és annak területén felhasznált bélyegek magyar bélyegek, Magyarország első bélyegei".

A hét bélyegből álló sorozat első öt értéke (2, 3, 5, 10 és 15 kr.) 1867. június 1-én került Magyarország területén forgalomba. A 25 és 50 krajcáros érték ugyanazon év szeptember 1-én jelent meg. Míg az első öt érték világszerte kedvelt gyűjtési terület — a tetszetős magyarországi bélyegzések miatt —, az utóbbi két bélyeg (25 és 50 kr.) ritkaságuk folytán a legnagyobb gyűjteményekben is csak néhány példányban található meg. Összehasonlító tanulmányozásuk ezért eddig nem volt lehetséges. Tízévi gyűjtő- és kutatómunka után, ezúttal első ízben kísérlem meg a legmagasabb érték, az 50 krajcáros magyarországi felhasználását rekonstruálni. A jelenleg 57 darabot tartalmazó gyűjteményem és a közel ugyanannyi példányt regisztráló kartotékból levont analízis tanulmányom tárgya. Természetesen az eddigi adatok nem a végleges állapotot jelentik. A további kutatások, eddig ismeretlen példányok felbukkanása tovább bővítik majd mostani ismereteinket.

A „Die Postmarke" 1926. november 8-i számában Jászai János — Sátori pénzügyi főtanácsos adatai alapján — ismerteti a Magyarországra szállított 50 krajcárosok példányszámát. E szerint — a bécsi — az Osztrák Állami Nyomda a Magyar Postaigazgatásnak 1867-ben 5000, 1868—1869-ben 1200, 1870-ben 3200, 1871-ben 3400, összesen: 12 800 darabot szállított. Az 50 krajcárosra a kezdeti időben, különösen 1870-ig, a belföldi, viszonylag alacsony tarifa és a magas névérték miatt, alig volt szükség. Ezt a bélyeget főleg külföldi ajánlott levelekre ragasztották. Az abból a korból fennmaradt legtöbb levél a gróf Pálffy család Pozsonyból Párizsba szóló levelezéséből származik. Az 1870. előtti felhasználás ritkaságában az 1868-ban bevezetett expressz díj sem jelentett számottevő változást.

1870. május 1-től bevezették a pénzutalvány postai

díjának bélyeggel tőrténő lerovását, és ettől a naptól kezdve ugrásszerűen emelkedik az 50 krajcárosok felhasználása, annál is inkább, mert egyidejűleg felemelték a postautalvány útján küldhető pénzösszeg felső határát 100 forint fölé, valamint az ezek továbbítására jogosult postahivatalok számát. Míg 1870. május 1-ig csak a postaigazgatóságok színhelyén volt a postahivatalok ellátmányában 50 krajcáros névértékű bélyeg, e naptól kezdve már 28 magyarországi városban árusították ezt a bélyeget. Edwin Müller szerint a következő városokban: Arad, Buda, Brassó, Debrecen, Eszék, Fiume, Győr, Kassa, Károlyváros (Karlovac), Kolozsvár, Nagykanizsa, Nagyvárad, Nagyszeben, Miskolc, Nyíregyháza, Pest, Pécs, Pozsony, Semlin, Sopron, Sziszek (Sisak), Szatmár, Szeged, Székesfehérvár, Temesvár, Varasd, Zágráb, és 1870. október 15-től Károlyfehérvár (Gyulafehérvár, Fehérvár, Alsó-fejér vármegye).

A ma még fellelhető, használt példányok főleg Erdélyből és Horvátországból származnak, amelyek — véleményem szerint — nagyjából megfelelnek a kőnyomatos 25 kr-osnak ezekről a területekről származó előfordulási számával, ami nem véletlen, hiszen mindkét érték a Friedl-féle felvásárlásnak köszönheti a pusztulástól való megmenekülését. A híres bécsi bélyegkereskedő az 1920-as években felvásárolta az ottani postaigazgatóságok már felhasznált, irattárba tett, kötegelt pénzutalvány és szállítólevél anyagát. Sajnos, ezek leáztatását laikusok végezték el (valószínűleg nem gyűjtők voltak, hanem erre a célra alkalmazott „mosóasszonyok"), ezért nagyon sok példány megsérült, és így a megmaradt anyag jórésze hibás, illetve javított.

A jelenleg még fellelhető mennyiséget mintegy 450 darabra becsülik. Ebből kb. 50 darab levélen vagy levéldarabon fordul elő. A többi leáztatott példány. Több, mint 100 darab átnézése után megállapítottam, hogy ezek kb. egyhamadán levélpostából származó hely-keletbélyegzés, kétharmadán pedig pénzküldemények kezelési bélyegzései találhatók. Ezt a fogalmazást szándékosan használtam, mert a levélpostai hely-keletbélyegzések nem mindig jelentik azt, hogy a bélyeget valóban levélpostai célra használták fel. Az ilyen bélyegzőkkel érvénytelenített bélyegek hátoldalán gyakran megtalálhatjuk a pénzutalvány zöld papírjának maradványát, bizonyítékául annak, hogy — különösen 1870-ben — a kijelölt új postahelyek pénzkezelési bélyegzőinek elkészülte előtt felhasznált, nem levélpostai példányokról van szó.

E tanulmány keretén belül, első ízben kísérlem meg az 50 krajcáros bélyegek bélyegzéseinek egymáshoz viszonyított ritkaságát értékelni az alapértékhez viszonyított pontszám megadásával.

Fentiek alapján a fellelhető bélyegeket két nagy csoportra oszthatjuk:

I. Levélpostai küldemények hely-keletbélyegzőivel ellátott példányok.

II. Pénzküldemények kezelési bélyegzőivel ellátott példányok.

A levélen felhasznált 50 krajcárosokat vagy teljesekről (levelek), illetve levéldarabokról, vagy az 1870. május 1. előtti keltezésű, évszámos bélyegzésekről lehet kétségen kívül azonosítani.

I. Levélpostai küldemények hely-keletbélyegzései

1.) Buda. A bécsi 1967-es kiállításon bemutatott egykörös, hely-, kelet-, évszámos bélyegzés, fekete színben. Egy magyarországi gyűjteményben található. Nagy ritkaság. Ritkasági foka: 5 pont.

2.) Károlyváros (Karlovac). Ezzel a horvátországi bélyegzéssel eddig csak egyszer találkoztam. Egykörös, kétnyelvű, év, hó és napot viselő, valamint órát és napszakot (este, reggel) horvát nyelven jelző hely-keletbélyegzés. A gyűjteményemben levő példányra — sajnos — csak a városnév került, a keltezés már hiányzik, ezért felhasználási idejét nem lehet rekonstruálni. Ritkasági foka: 4 pont.

1. ábra

2. ábra

3.) Kassa. Ez a város — mint az alábbiakból kitűnik — „legszínesebb" városaink közé tartozik. Csak az ovális alakú, évszám nélküli „KASSA AJÁNLOTT" szövegű ajánlási hely-keletbélyegzéssel ismeretes, piros színben. Egyébként ez az egyetlen piros színű bélyegzés, amely az 50 krajcároson előfordul. Két példányban ismeretes. Az itt bemutatott példány (l. 1. ábra) a Rothschild-féle gyűjteményből származik, amely 1947-ben New Yorkban a Mercury Stamp Conál, Müller Edwin cégénél került árverezésre. Így jutott a híres gyűjtő, Arthur Linz gyűjteményébe, majd Linz 1961-ben bekövetkezett halála után ugyancsak Müller Edwinnél ismét elárverezték, és ezúttal a bélyeg Párizsba került, ahol 1972-ig volt. Innen egy müncheni aukciós cégen keresztül Bécsbe érkezett. Jelenleg mindkét, ezzel a bélyegzéssel ellátott példány Bécsben van. Sajnos, a bélyegzés évszám nélküli, így a felhasználási évet nem lehet megállapítani. Ritkasági foka: 5 pont.

A fekete lenyomatú kassai hely-keletbélyegzés az 50 krajcároson nem ismeretes.

4.) Nagyvárad. Hely-keletbélyegzést eddig csak egyet találtam, egy kék levéldarabon, álló helyzetű, téglalap alakú, NAGYVÁRAD P. UDV. szöveggel. Egy osztrák gyűjteményben található. Ritkasági foka: 5 pont.

5.) Nyíregyháza. Fekete, egykörös, évszám nélküli hely-keletbélyegzés. Ezzel a bélyegzéssel csak egy példány ismeretes, amelyen a bélyegzés a bélyegnek csak egy részén helyezkedik el. Annak ellenére, hogy a bélyeg hátoldalán látható zöldes papírmaradványok alapján egészen biztos, hogy pénzutalványon került felhasználásra, nagy ritkaság. Értékelése: 5 pont.

6.) Pest. Ebből a városból a következő bélyegzésű bélyegeket ismerem:

a) PEST szövegű, évszámos, egykörös hely-keletbélyegzés, fekete színben. A bemutatott darab leáztatott példány. Keltezése: Pest 70.6.6. (l. 2. ábra). A felhasználás módja (levélpostai küldemény, vagy pénzutalvány) nem állapítható meg. Ennek a bélyegzőnek használata elég gyakori. Ennek ellenére, ha kétségen kívül levélpostai küldeményekre használták, magasabb értékelésű: 4 pont.

b) PEST LIPÓTVÁROS: egykörös évszámos, hely-keletbélyegzés, fekete színben. Felül Pest, alul Lipótváros szöveggel. Valamivel ritkább a Pest szövegű bélyegzésnél. Értékelése: 4 pont.

c) PEST-VASP: egykörös, évszámos, hely-keletbélyegzés, fekete színben. Felül Pest, alul Vasp. szöveggel. Legtöbbször elmosódott, csúnyán bélyegzett példányok. Ritkasági fokuk azonos az a) pontban ismertetett Pest szövegű bélyegzéssel. Értékelése: 4 pont.

3. ábra

d) Egy példányon egy nagy ritkaságú bélyegzést ismerek. A német írásmódú PESTH bélyegzőből a „H" kivésése után keletkezett PEST szövegű, évszám nélküli, csak hónapot és napot jelző, asszimmetrikus betűelhelyezésű bélyegzés. Ez a példány egy budapesti gyűjteményben található. Ritkasági foka: 5 pont.

7.) *Pozsony.* Az ország egykori fővárosa nagyon kis postai forgalmat bonyolított le. Mint fentebb említettem, a legnagyobb számban a gróf Pálffy család levelezése ismert a mai napig. A leveleket Pozsonyból Párizsba ajánlva küldték. Egykörös, évszámos hely-keletbélyegzés, fekete színben (l. 3. ábra). Magyarországon az 1867-es 50 krajcároson leggyakoribb levélpostai bélyegzés a pozsonyi, mégis ezeket magasabbra kell értékelni, mert *valóban* levélpostai küldemények bérmentesítésére és nem pénzutalványon használták. Ennek alapján értékelésük: 4 pont.

8.) *Sisak (Sziszek).*

a) Ebből a horvátországi városból maradt fent a legtöbb 50 krajcáros. Lebélyegzésük egykörös, évszámot, hónapot, napot, órát és napszakot (a károlyvárosihoz — karlovácihoz — hasonlóan) mutató, hely-keletbélyegzővel történt, fekete színben. Ezt a típust ebben a fejezetben említem meg, jóllehet a hátoldalon látható zöldes papírmaradványok alapján majdnem biztos, hogy valamennyi példányt pénzutalványon használták fel. Előfordulásuk más városok bélyegzőjéhez viszonyítva gyakori. Értékelésük: 2 pont.

Ugyanebben a városban pénzutalvány bélyegzőt is használtak. Ezt a II. fejezetben ismertetem.

b) Ismeretes egy példányban, egyik angliai gyűjteményben Sisak szövegű, ovális, egy nyelvű, virágdíszes, hónapot és napot jelző hely-keletbélyegzés. Felhasználási módja ennek sem állapítható meg. Ritkasági foka: 5 pont.

9.) Zágráb. Egy példányban ismeretes ovális, zöldeskék színű, ZAGREB AGRAM szövegű, évszám nélküli, hónapot és napot jelző hely-keletbélyegzésű 50 krajcáros. Felhasználásának ideje teljes bizonyossággal nem állapítható meg. Nagy ritkaság: 5 pont.

II. Pénzküldemények kezelési bélyegzései

A) Pénzutalvány bélyegzések

A pénzküldemények kezelési bélyegzéseit viselő példányok jelentős filatéliai értéke vitathatatlan, hiszen a kőnyomatos 25 krajcárosainkat majd 90%-ig ilyen célra használták. Azonkívül kultúr- és gazdaságtörténeti szempontból is igen érdekesek. Az 1867-es 50 krajcárosokat pénzutalványon 1870. V. 1-től 1871. VII. 31-ig, tehát mindössze 15 hónapig használhatták fel. A pénzutalvány bélyegzők többféle típuscsoportba sorolhatók, és kék, vagy fekete színű lenyomataik az 50 krajcároson ezideig a következő városokból ismeretesek.

1.) Arad. PÉNZ-UTALVÁNY ARAD szövegű, évszámos bélyegzés. Mindig fekete színű. Aránylag nem ritka. Értékelése: 2 pont.

2.) Brassó. PÉNZ-UTALVÁNY BRASSÓ szövegű, kékesfekete színű, évszámos bélyegzéssel ellátva. Egy példányban ismeretes. Viszonylag ritka. Értékelése: 4 pont.

3.) Buda. PÉNZ-UTALVÁNY BUDA szövegű, fekete színű, évszámos bélyegzés. Igen ritka. Értékelése: 4 pont.

4.) Kolozsvár. PÉNZ-UTALVÁNY KOLOZSVÁR szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot jelző, fekete színű bélyegzés (l. 4. ábra). Ebből a városból származik az eddig ismert, legértékesebb, 4.12.71. keltezésű példány. Feltehetően a hónap és nap felcserélő-

4. ábra

5. ábra

dött, hiszen decemberben ez a kiadás nem volt forgalomban (l. 5. ábra). Ebben az időben már a kő- és rézнyomatos kiadás volt forgalomban. Ritkasági értékelése: 3 pont.

5.) Nagykanizsa.

a) PÉNZ-UTALVÁNY NAGYKANIZSA szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot jelző bélyegzés, mindig kék színben (l. 6. ábra). Két példányt ismerek. Mindkettő nagyon szép, teljes lebélyegzésű darab. Előfordulása ritka. Értékelése: 4 pont.

b) Nagykanizsáról származik egy érdekes kettős bélyegzésű példány. Az egyik ovális alakú, M. K. POSTAHIVATAL NAGYKANIZSA szövegű főnöki (ügykezelési) bélyegzés kék színben (l. 7. ábra). Ugyanezen a bélyegen egy másik kék színű bélyegzés is látható, a pénzutalvány bélyegzés alsó fele, amelybe kézírással írták bele a dátumot (csak 71 látszik). Lehetséges, hogy ez az egyetlen ilyen kettős, nagykanizsai bélyegzéssel létező példány. Ritkasági foka: 5 pont.

6.) Nagyszeben. PÉNZ-UTALVÁNY NAGYSZEBEN szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot mutató, pénzutalvány bélyegzés. Ezideig csak fekete színben ismert. Mindkét általam regisztrált példány 1871. júliusi felhasználású. Viszonylag ritka. Értékelése: 4 pont.

7.) Nagyvárad. A leggyakoribb erdélyi bélyegzés. PÉNZ-UTALVÁNY NAGYVÁRAD szöveggel, évszám, hónap és nap jelzéssel. Egykörös bélyegzés, mindig fekete színű. Mivel igen gyakori, értékelése: alapérték.

8.) Pest. PÉNZUTALVÁNY PEST szövegű, egykörös, hónap- és napot jelző, mindig fekete színű, gyakori

6. ábra

7. ábra

8. ábra

bélyegzés. Ennek a bélyegzésnek érdekessége: az összes általam ismert példányon az évszám — mivel az nem volt állítható — helyén fekete „téglalap" látható (l. 8. ábra). A 8. sz. ábrán bemutatott példányon a hónap 3, azaz március, tehát egész biztosan 1871-ben használták fel. A nem teljes bélyegzésű darabok értékelése: alapérték.

A 9. ábrán bemutatott példány, amelyen tiszta és teljes bélyegzés van, értékelése: 3 pont.

Előfordul még az 5/b pont alatt ismertetett (l. 7. ábra) kétféle bélyegzés-kombináció Pesten is. A PEST hk. bélyegzés mellett a pénzutalvány bélyegzés is látható ugyanazon a bélyegen. Valószínűleg a nagyobb összegű utalványoknál használtak ellenőrzés céljából két különböző bélyegzőt.

9.) Pécs

a) Ezen a pénzutalvány bélyegzőn a városnév nem alul, hanem felül helyezkedik el. Ennek folytán a bélyegző szövege: PÉCS PÉNZUTALVÁNY. Az összes általam ismert példányon a bélyegzés kék színű. (Ugyanezt a bélyegzést találtam fekete színben egy 1867-es 25 krajcároson). Kék színben nem nagyon ritka. Értékelése: 3 pont.

9. ábra

b) Ismerek egy példányban egy kék színű, csak PÉCS szövegű, 71.3.26 keltezésű egykörös bélyegzést. Mivel csak egy darab ismeretes, nagy ritkaság. Értékelése: 5 pont.

10.) Sisak (Sziszek). Ebben a városban használtak német nyelvű bélyegzőt is „GELD-ANWEISUNG SISSEK" szöveggel. Ezt az egykörös, pénzutalvány bélyegzést a 10. ábrán mutatom be. Eddigi kutatásaim és ismereteim szerint ez az egyetlen Magyarország — természetesen beleértve Horvátországot és Erdélyt — területén használt németnyelvű pénzutalvány bélyegzés, amely az 50 krajcároson előfordul. Ebből két példányt ismerek. Viszonylag ritka. Értékelése: 4 pont.

10. ábra

11. ábra

11.) Szeged. Ismert a PÉNZ-UTALVÁNY SZEGED szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot jelző, mindig fekete színű pénzutalvány bélyegzés. Előfordulása aránylag ritka. Ezért értékelése: 4 pont.

Ebből a városból származik a „legkorábbi" keltezést jelző, pénzutalvány bélyegzés 1870. február 21-ről (l. 11. ábra).

12.) Temesvár. PÉNZ-UTALVÁNY TEMESVÁR szövegű, egykörös, évet, hónapot és napot jelző, pénzutalvány bélyegzés mindig kék színben. Ez a leggyakoribb kék színű bélyegzés az 50 krajcáros értéken. Az összes eddig előfordult, illetve regisztrált 50 krajcáros mintegy 10%-án, tehát a pénzutalvány bélyegzések kb. 20%-án láttam ezt a kék színű bélyegzést. Előfordulása viszonylag gyakori. Értékelése, mivel kék színű, 2 pont.

B) Utalvány pénztári bélyegzések

1.) Kassa. M.K. POSTAUTALVÁNYI PÉNZTÁR KASSA szövegű, egykörös, évet, hónapot és napot jelző utalvány pénztári bélyegzés. Szerencsés véletlen folytán, s mert a bélyegzőt általában mindig szépen, tisztán, a bélyegen teljes nagyságban használták, az évszámot mindig sikerült megállapítani. A színárnyalat változott. Míg az 1871. január-februári bélyegzések fekete színűek, ugyanez év márciusiak kékek (l. 12. ábra, 10.3.71). Egy általam ismert április 12-i példányon már kékes-fekete és egy magyarországi gyűjteményben található április 20-i példányon ismét fekete színű. Mivel a kék színű bélyegzést feltehetően egy hónapig használták, ritka. Értékelése: 4 pont. A kékes-fekete bélyegzés igen ritka, értékelése: 5 pont. A fekete bélyegzés aránylag gyakoribb. Értékelése: 2 pont.

Egyébként innen származik az 50 krajcároson az ed-

12. ábra

dig ismert legkorábbi utalvány pénztári bélyegzés is, 1.1.71 keltezéssel, ami magában véve is igen érdekes, hiszen újév napján a pénzfeladás ritka lehetett.

1870-ből pénzküldeményi kezelési bélyegzést nem ismerek sem az 50, sem a 25 krajcároson, kivéve Szegedet (l. a 11. szegedi pontnál).

2.) Szatmár. POSTAUTALVÁNYI PÉNZTÁR SZATMÁR szövegű, egykörös, hónapot és napot mutató, utalvány pénztári bélyegzésnek az a jellegzetessége, hogy az „MK" betűk hiányoznak róla. Mindig fekete színű és nagyon szépen bélyegzett példányok ismeretesek. E városból származik az 50 krajcároson az általam ismert legkésőbbi magyarországi felhasználás 1871. július 15-ről (l. 13. ábra).

Egyéb érvénytelenítés

A pénzküldemények bérmentesítésére felhasznált bélyegeken előfordul még a tollvonással való érvénytelenítés módja is. Ezt akkor használták — az ellenőrzés során —, amikor a bélyegző a bélyegre nem került rá teljesen. Ezeket a tollvonásos darabokat nem minősíthetjük csökkent értékűnek, mivel ez teljesen legális és elfogadott módja volt az érvénytelenítésnek. Tollvonásos érvénytelenítés Brassóból, Aradról, Kolozsvárról és Temesvárról ismeretes, tehát mind erdélyi helyiségből.

13. ábra

— . —

Befejezésül megemlítek két érdekes darabot. Az egyik egy Alvincz bélyegzésű 50 Soldis bélyeg, de azon minden valószínűség szerint érkezési bélyegzés van, a másik egy Neusohl bélyegzés, az pedig valószínűleg egy ún. portemonnaie darab, azaz máshol vásárolt és ott feladott 50 krajcáros.

Az előbbiekben fel nem sorolt postahelyről 1867-es 50 krajcárost nem ismerek.

A kék színű bélyegzők összefoglalása

Az eddigi kutatásaim, illetve tapasztalatom szerint körülbelül minden hetedik 50 krajcároson található kék színű bélyegző. Leggyakoribb a temesvári, ritkább a pécsi, legritkább a kassai felhasználás. Valamennyi pénzutalvány bélyegzés.

Egy példányban ismerek Pécsről egy egykörös helykeletbélyegzést, valamint Zágrábból egy zöldes-kék színű, kétnyelvű bélyegzést ZAGREB-AGRAM szöveggel.

A bélyegek színéről

A Magyarországon forgalomba került példányok kb. 85%-a a barnás-rózsa (bräunlich-rosa) színárnyalathoz sorolhatók. Az évek során azonban egyre több olyan példánnyal találkoztam, amelyek színe és minden kétséget kizáróan vöröses-barna (rötlich-braun). Feltűnt még, hogy valamennyi példány ugyanarról a vidékről a Nagyszebeni Postaigazgatóság területéről származik.

Mivel szerencsére ezen példányok mind szépen bélyegzett évszámos darabok, könnyűszerrel megállapítható volt, hogy valamennyi 1871. közepén került forgalomba Nagyszebenben, Kolozsvárott és Brassóban.

A vöröses-barna színű példányok előfordulási gyakorisága az összeshez viszonyítva kb. 15%, tehát megfelel a kék színű bélyegzések arányának. Igazat kell adni Madarász Gyulának, aki már 1931-ben (!) megjelent katalógusában feltüntette ezt a ritkább színt és magasabbra is értékelte azt. Véleményem szerint ennek a sokáig vitatott színárnyalat magyarországi előfordulásának bizonyítása eddigi kutatásaim legfontosabb eredménye.

Érdekes módon a Magyar Bélyegek Árjegyzéke még az 1960-as évek elejéig — helyesen — kétféle színt tüntetett fel, de azóta már csak a ritkább vöröses-barna színt jelöli. Úgy gondolom, egy megfelelő helyesbítés, illeve a kétféle szín feltüntetése az árjegyzék színvonalának emelését szolgálná.

— . —

A fentebb közöltek eddigi kutatásaim eredményét és összefoglalását képezik. Feltevésem szerint a következő évek még sok meglepetést tartogatnak számunkra ezen a még teljesen fel nem derített, igen nehéz területen.

Fejtegetéseim, felsorolásaim korántsem tartanak tévedhetetlenségre igényt. Tisztelt olvasóimtól, kedves gyűjtőtársaimtól nagy örömmel fogadok kiegészítést.

Az 1890-ben készült, IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes elektrotyp anyalemezének ismertetőjelei

ORBÁN FERENC (SILKEBORG, DÁNIA)

Jelen tanulmányom célja: a Philatelica 73/1 és 74/1 számában a könyvnyomásos (feketeszámú) krajcárosainkról közölt, legújabb kutatási eredmények folyamatos közlése.

A „feketeszámú" krajcárosok egyik figyelemre méltó címlete az egy menetben nyomott, ún. „bemetszett értékszámú" 1 krajcáros 1890-ben látott napvilágot. A legkorábbi ismert postai felhasználása 1890. októberéből származik, tehát ennek a címletnek 100 bélyegképes anyalemezét kb. egy évvel később készítették, mint a 25 darabos A, B, C és D jelzésű, elektrotyp anyalemeztömböket, amelyek felhasználásával szintén készítettek 1 krajcáros bélyegeket.

Ezek szerint az 1 krajcáros címletet három típusban gyártották:

1) 1888-89	II. típus, sztereotypia,
2) 1889-90	III. típus, elektrotypia,
3) 1890-99	IIIb típus, elektrotypia.

Korábbi ismereteink a Monográfia III. kötetének 700. oldalán „A IIIb típusú nyomólemezek előállítása" alcím utolsó bekezdéseként így van összefoglalva: „A IIIb típusú 1 krajcáros lemezösszeállítása, valamint a lemezkészítés időpontjának meghatározása a jövő filatéliai nemzedék célkitűzése lehet". Szerencsére, ennek a feladatnak a megoldására nem kellett ennyi ideig várni. A Monográfia III. kötetének megjelenése után szűkkörű — kutatómunka ezen a területen is jelentős eredményt hozott.

Magam is évek óta foglalkoztam ezzel a címlettel és a felismert közös jelek alapján számos, egymástól eltérő bélyegképet határoztam meg. A megoldás kulcsa 1973-ban került kezembe, amikor a Bélyegmúzeum támogatásával Pákozdi László — éppen ennek a „fekete területnek" feltérképezése céljából — a IIIb típusú ívről nagyított fényképet bocsátott rendelkezésemre. Ennek segítségével a 100-as ív anyalemezének leírása rövid idő alatt megszületett.

A történelmi hűség kedvéért meg kell jegyeznem, hogy ezen címlet anyalemezének leírásával Visnya Sándor is foglalkozott. 1965. augusztus 28-án kelt levelében is említi, hogy a feketszámú krajcáros bélyegeknél szeretné elkészíteni az „együttnyomott" 1 krajcáros bélyeg lemezrekonstrukcióját". Sajnos munkája félbemaradt, adatait nem ismertem korábban. 1974. évi májusi budapesti tartózkodásom alatt végre megtekinthettem MABÉOSZ birtokában levő Visnya-féle hagyatékot és tapasztaltam, hogy ő a 100 bélyegképből az ívben

75 bélyeg helyét azonosította kb. Sajnos, a hagyaték ezzel kapcsolatban semmiféle írásos vagy ábrás feljegyzést nem tartalmaz. Ezzel kapcsolatban Visnya Sándornak nyilvános közlése nem jelent meg, sőt tudomásom szerint megállapításairól senkit sem tájékoztatott. Munkásságának ezen a területen végzett eredményeit csak akkor értékelhetjük, amennyiben anyagát — mai megállapításaink alapján — később valaki feldolgozza.

Metszetjelek

A Monográfia III. kötetének 678. oldalán közölt meghatározás szerint a tárgyalandó 1 krajcáros bélyegképét IIIb típusúnak nevezzük. Dr. Vasváry Ernő e típust is III. típusnak nevezte, de én már a Monográfia szövegének megírásakor éreztem, hogy a bemetszett 1 krajcárosnak önálló jelölést kell adni.

Ezek után a IIIb típus azt jelenti, hogy a bélyegképen megtalálhatók a III. típusú elektrotypiára jellemző metszetjelek (l. Philatelica 73/1, 3. és 4. ábra), de azokon kívül még több újabb ismertetőjel is megállapítható (1. ábra). Ezek az újabb ismertetőjelek a II. típusú munkadúcról való másolás folytán keletkeztek, és ezek közül az 1. ábrán a könnyen felismerhető 19-et mutatom be. Ezek közül felhívom a figyelmet az alsó gyöngysor 6. gyöngyének a csorbultságára, amely talán a IIIb típus *legjellegzetesebb* ismertetőjele.

A Philatelica 73/1 számának 6. oldalán rámutattam a dúcmásolások problémáira. Említettem azt a feltevést, hogy ha több dúc felhasználásával készítettek több matricát, vagy ha egy dúcról készítettek több matricát, akkor a bélyegképek között a matricák számával megegyező számú csoportokat, halmazokat lehet találni.

A 25 bélyegképes anyalemeztömbökről származó elektrotyp bélyegeken két ilyen csoportot sikerült megállapítani. Ezek az X és Y jelölést kapták (l. Philatelica 73/1, 5. ábra).

1. ábra

A IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképén eddig három csoportot sikerült megállapítanom. Ezeket a csoportos ismertetőjeleket az 1. ábrán A, B és C betűvel jelölöm.

1974. májusában, a jubileumi bélyegkiállítás alkalmából lehetőséget kaptam a Bélyegmúzeum raktárában levő és már újonnan leltározott, a magasnyomáshoz használt gyártási és nyomólemezek tanulmányozására.

A szóbanforgó 1 krajcárossal kapcsolatos anyagot nem láttam, de ezzel szemben több bizonyítékot találtam arra, hogy a nyomódúcokat 10 darabos matricákról készítették. Természetesen ezzel nem bizonyítom, hogy mind az elektrotyp 25 darabos matricák, mind pedig a IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes anyalemezének készítéséhez szükséges dúcokat szintén 10 darabos matricákról készítették volna. Mégis, ezzel a lehetőséggel számolnunk kell.

A IIIb típusú nyomólemezek előállítása

A fekete, időnként szürke színű 1 krajcáros bélyeget eredetileg két menetben nyomták. Magát a bélyegképet 1888-ban sztereotyp dúcokkal, 1889-ben pedig elektrotyp lemezzel. Az értékszámot mindkét nyomási eljárásnál — a második menetben — szedéssel készített magasnyomással nyomták. Ezt igazolják az egyes értékszámok egymáshoz viszonyított „elcsúszásai", valamint egyes értékszámok formai változatai.

Nyivánvaló, hogy idő- és költségmegtakarítást jelent az egy menetben való nyomtatás, ezért 1890-ben új matricát készítettek az 1 krajcáros nyomólemezeinek előállításához.

A matrica készítéséhez egy III. típusú dúcot használtak fel. Ezen középen megszakították a levélkereszteződést és oda 1-es számot forrasztottak. A Monográfiában zárójelben megjegyeztem annak lehetőségét, hogy esetleg egy munka-matricát készítettek, és ebbe metszették be (bemélyedően) az értékszámot. Alaposabb megfontolás után ezt a megjegyzést ma már nem tartom helytállónak, mert ha a matricába metszették volna az értékszámot, akkor nem keletkezhetett volna az észlelhető vonalszakadás az értékszám és a boríték keresztvonalai között, mivel ez a felesleges fémanyag eltávolításával könnyen megoldható lett volna.

Munka-matricák segítségével 100 darab dúcot gyártottak. Ezeket elrendezték és galvanoplasztikai eljárással elkészítették a 100 bélyegképes matricát. A szükséges számú nyomólemez erről készült.

A már említett 10 darabos munka-matricák külső mérete kb. 8×17 cm. Ezeken kb. 5—15 mm-es távközzel helyezkednek el az egyenes állású, mélyképű matricák. A matricák anyaga szemmel láthatóan vörösréz.

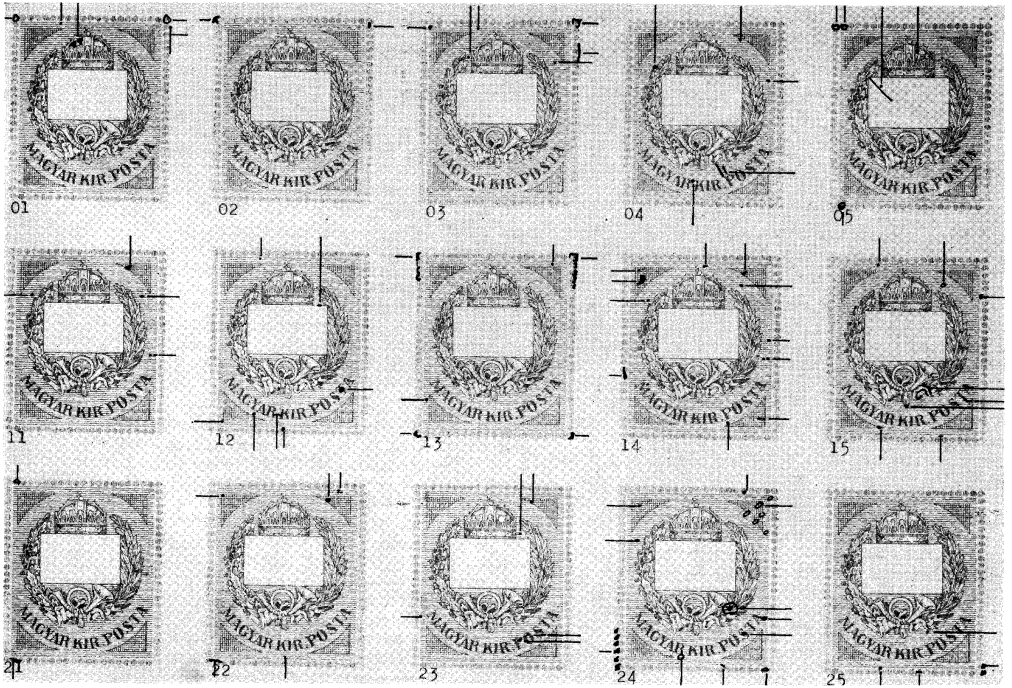
Esetleges félreértések elkerülése végett közölnöm kell, hogy a 10 darabos matrican minden egyes matricának van pereme, ami megfelel a fél bélyegzőköznek. Az ezekről készült magaslemezek képezték a dúcok nyomófelületét, míg ezek hátoldalát felöntötték ólommal 25 mm magasságra. Más szóval, a matricákban gyártott dúcok (dúcfelületek) nem voltak összefüggő egységek.

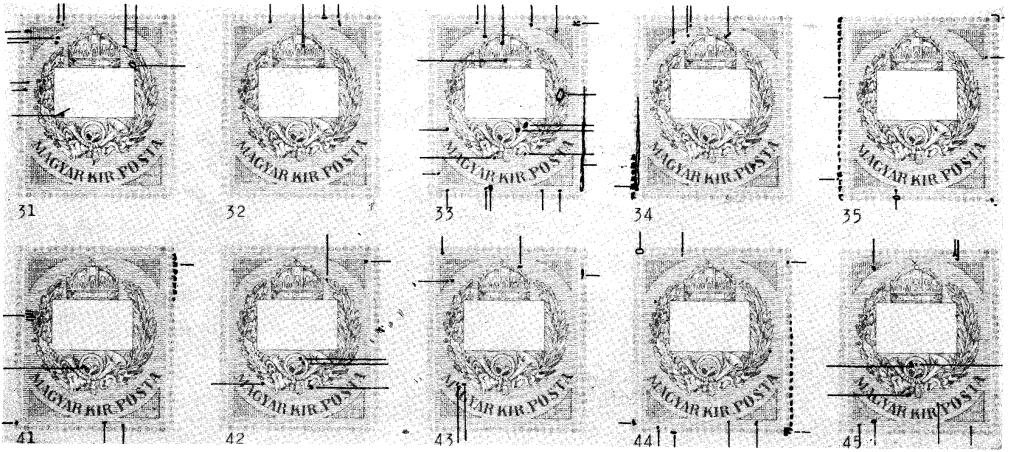
A Bélyegmúzeumban megtalálható az 1874-ben készült újságbélyeg anyalemeze is. Ez kb. 2 kg súlyú, vastag rézteknő, mintegy 17—20 mm vastag peremmel. Úgyszintén megmaradt az újságbélyegek egyik elektrotyp nyomólemeze is. A nyomólemez színe piszkos-fehér, valószínűleg a krómozás miatt. Feltételezésem szerint az 1 krajcáros anya- és nyomólemezeinek a készítésénél felhasznált technológia azonos az újságbélyegével.

Az így készült 1 krajcárost „bemetszett értékszámúnak" nevezi a szakirodalom. Valószínűleg hosszú időbe telik ennek a téves elnevezésnek megszüntetése, annak ellenére, hogy a dúcokba forrasztott értékszám esete forog fenn. A legcélszerűbbnek tartom a két, illetve jelen esetben egy menetben nyomott 1 krajcáros — eddig sem ismeretlen — elnevezésénél maradnunk.

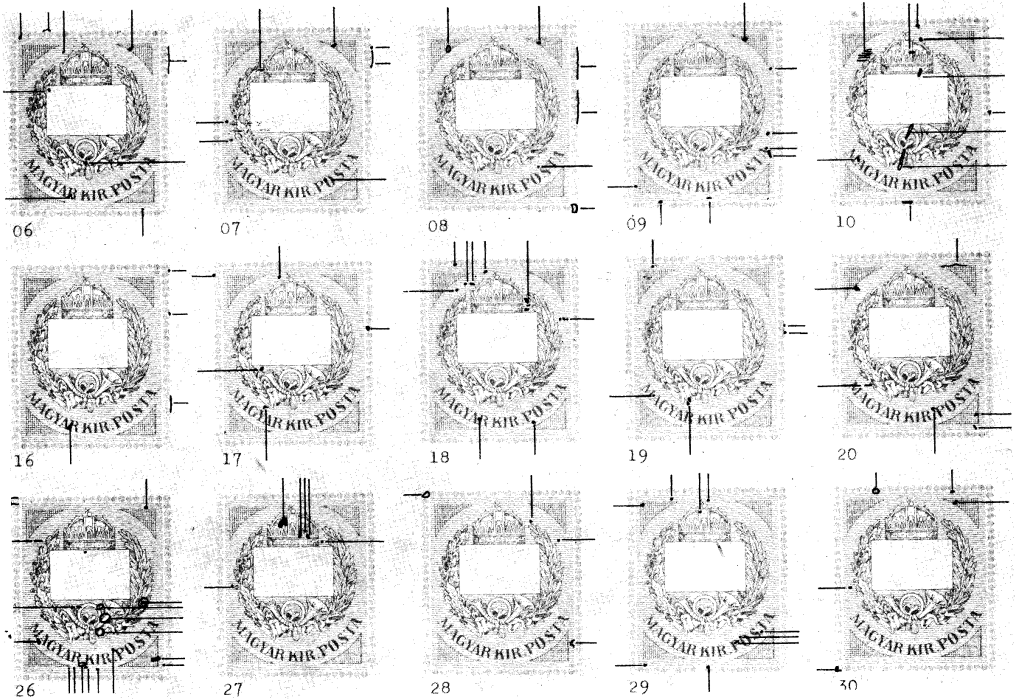
A Monográfiában utaltam arra, hogy a borítékkereszteződés vonalaitól balra lévő kis pontocska forrasztás nyoma. Ez a feltevés is tévesnek bizonyult, mivel a kis pontocska (sőt egy másik is, a keresztvonaltól jobbra) már a II. típusú sztereotyp dúcok egy részén, valamint az innen származó III. típusú elektrotyp, 25-ös anyalemeztömbök legtöbb ívhelyén is előfordulnak.

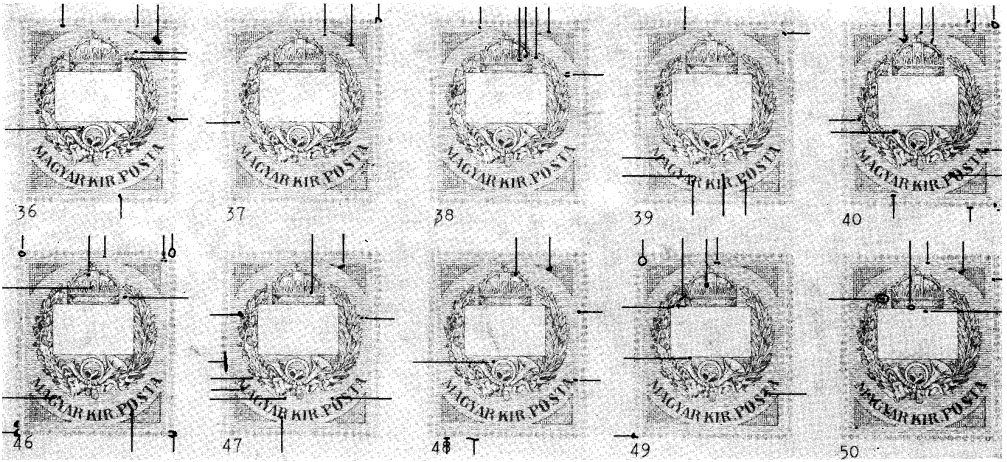
Jelenlegi elgondolásom szerint ez a két kis pontocska a boríték keresztvonalainak bemetszésekor alkalmazott támpontok (jelölési pontok) voltak a metsző számára.

MAGYAR KIR. POSTA
01
02
03
04
05
11
12
13
14
15
21
22
23
24
25

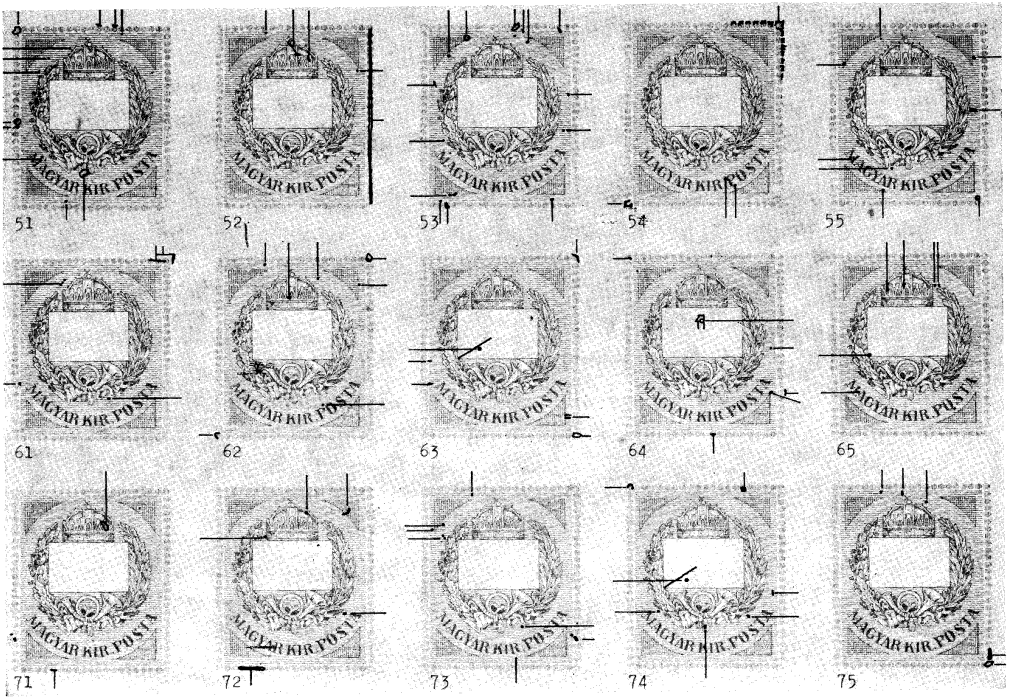

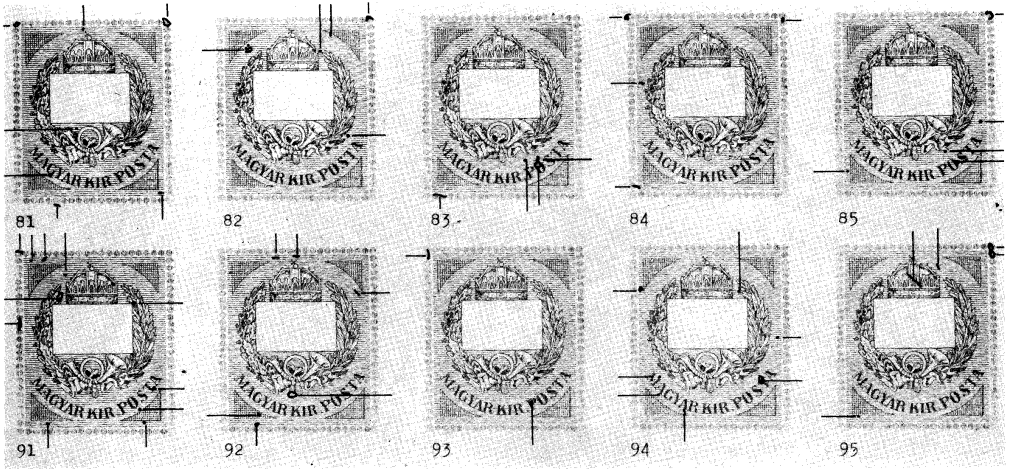
1. táblázat

MAGYAR KIR. POSTA
06
07
08
09
10
16
17
18
19
20
26
27
28
29
30

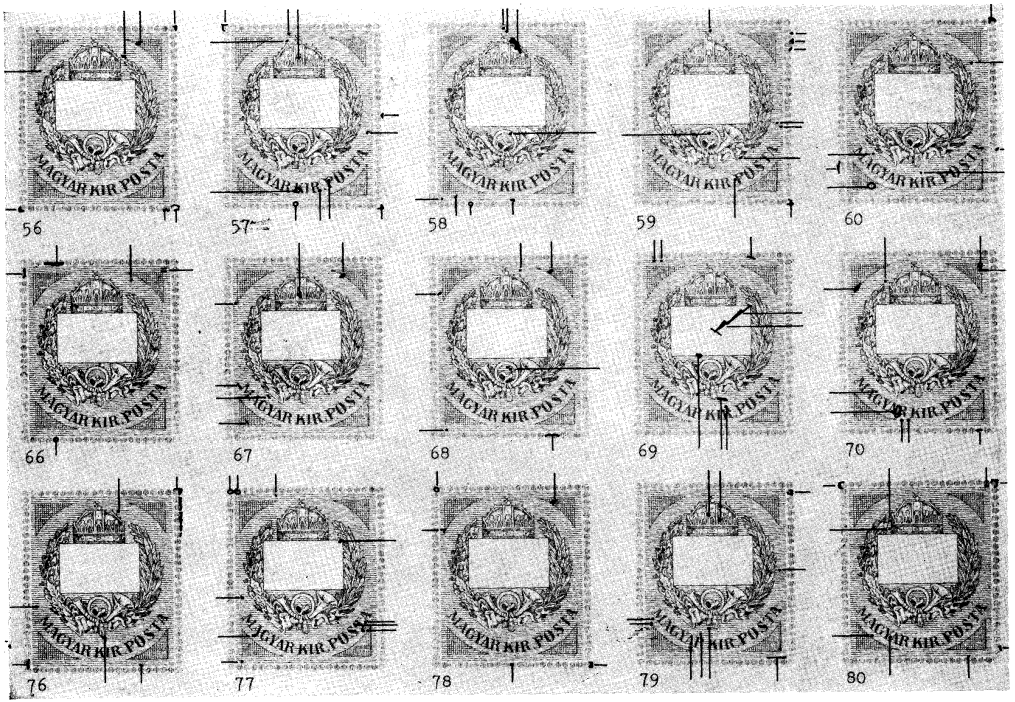

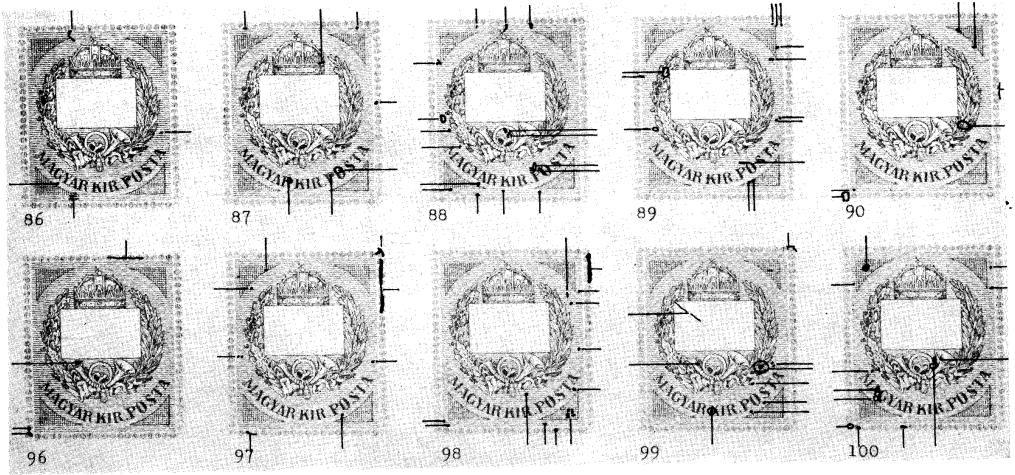
2. táblázat

MAGYAR KIR. POSTA
51
52
53
54
55
61
62
63
64
65
71
72
73
74
75

3. táblázat

MAGYAR KIR POSTA
56
57
58
59
60
66
67
68
69
70
76
77
78
79
80

4. táblázat

Az ívhelyismertetőjelek meghatározása

A különböző, a metszet-, csoportos- és ívhelyismertetőjelek meghatározását a korábban már leírt szortírozási munkával kezdtem. 1973. novemberében — egy hónapos időtöltéssel — kb. 1000 db bélyeget sikerült csoportosítanom. Ezzel mindössze csak arra kívánok hivatkozni, hogy az ilyen módszerű kutatómunka bizonyos esetekben rövid idő alatt is a legeredményesebb. Az is nyilvánvaló, hogy ilyen munkát csak a regisztrálásra alkalmas segédeszközök (pl. méret- és ábrahű „sablonok" alkalmazásával lehet áttekinthetően megoldani.

Mint a bevezetőben említettem, Pákozdi László és a Bélyegmúzeum szíves közreműködésével egy teljes ívről fényképet kaptam. Az ívhelyismertetőjeleknek azonosítása az általam elrendezett anyag és a fényképek alapján már nem okozott megoldhatatlan feladatot. Munkámat megkönnyítette az a körülmény, hogy az 1 krajcáros bélyegnek nincs alapnyomata.

A teljes, 100-képes anyalemez ismertetőjeleit az 1—4. táblákon mutatom be, azzal a félreértést kiküszöbölendő megjegyzéssel, hogy míg a 25-ös, a III. típusú elektrotyp anyalemeztömbök egy-egy nyomdatechnikai alapegységet képeznek, addig jelen esetben a 100, különböző bélyegképet tartalmazó anyalemez nyomdai egységként készült. Jelen esetben négy ívnegyedre való osztásukra kizárólag kiadványunk tördelési lehetősége miatt került sor.

Az elmúlt években bevezetett, a közös ismertetőjelek alapján végzett elrendezési rendszer előnye ismét bebizonyosodott. Azonban meg kell említenem, hogy az anyalemez tízéves használata során, azon sérülések keletkeztek, amelyek nyilvánvalóan a vonatkozó ívhelyeken nem minden esetben mutatkoznak. Ugyancsak újabb hibák, sérülések keletkeztek magukon a nyomólemezeken is. Ezeket az 1—4. táblákra nem vettem fel. Tárgyalásuk külön tanulmány feladata.

Számos bélyegkép a másolat során „szeplős" lett. Ez a galvanoplasztikai másolási eljárás egyik jellegzetessége, amely egy-egy nyomólemezre jellemző és bemutatásuk, véleményem szerint felesleges is.

Ugyancsak nehéz feladat a sérülések folytán keletkezett rajzhiányokat bemutatni, amelyek igen nagy számban fordulnak elő. A körvonalakkal ábrázolt jelek főként ilyen sérüléseket jeleznek, de hasonló jelölés a gyöngyök alakváltozásával kapcsolatban is előfordul. Ezen megjegyzésem ellenére — remélhetőleg — nem okoz nagyobb gondot a bélyegeknek ívhelyre való azonosítása a táblák alapján.

Ezt a címletet, illetve ennek IIIb típusát, mint az egyik legnagyobb példányszámban előállított bélyeget, nyugodtan nyilváníthatjuk a „feketeszámúak Hamupipőkéjének". Talán éppen ezért ez a bélyeg még sok filatéliai ismeretet rejt magában. Így, többek között a további halmaz-ismertetőjelek meghatározását. Mivel egy nagy mennyiségben található olcsó bélyegről van szó, remélem többen érdeklődni fognak az ívhely szerinti gyűjtés iránt, ami a jövőben ezen a területen a nemzetközi kiállításokon való eredményes részvétel előfeltétele lesz.

Jelen tanulmányomhoz csatolom a magasnyomású (könyvnyomásos) levélborítékrajzú bélyegek összefoglaló táblázatát, amely nemcsak áttekintést nyújt egy, a mai követelményeknek megfelelő gyűjtemény felépítéséhez, hanem alapját képezi egy erre a területre vonatkozó újabb katalogizálásnak is.

Összefoglaló táblázat a könyvnyomásos levélboritékrajzú bélyegekről

	Sztereotyp				Elektrotyp													
	Vízjel Ib				Vízjel Ib						Vízjel II				Vízjel III			
	11,5 hegyes		11,5:11,5		12,1:11,6		12,1:11,8		11,5:11,5		12,1:11,8		11,5:11,5		12,1:11,8		11,5:11,5	
1 krajcár	II	1	II	1c	III	1Aa	—	—	III	1Ac	—	—	—	—	—	—	—	
1 krajcár	—	—	—	—	IIIb	2Aa	IIIb	2Ab	IIIb	2Ac	IIIb	2Ba	IIIb	2Bc	IIIb	2Cb	IIIb	2Cc
2 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	3Ab	III	3Ac	III	3Bb	III	3Bc	III	3Cb	III	3Cc
3 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	4Ab	III	4Ac	III	4Bb	III	4Bc	III	4Cb	III	4Cc
5 krajcár	—	—	—	—	III	5Aa	III	5Ab	III	5Ac	III	5Bb	III	5Bc	III	5Cb	III	5Cc
8 krajcár	II	6	II	6c	III	6Aa	III	6Ab	III	6Ac	III	6Bb	III	6Bc	III	6Cb	III	6Cc
10 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	7Ab	III	7Ac	III	7Bb	III	7Bc	III	7Cb	III	7Cc
12 krajcár	II	8	II	8c	III	8Aa	III	8Ab	III	8Ac	III	8Bb	III	8Bc	III	8Cb	III	8Cc
15 krajcár	II	9	II	9c	III	9Aa	III	9Ab	III	9Ac	III	9Bb	III	9Bc	III	9Cb	III	9Cc
20 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	10Ab	III	10Ac	III	10Bb	III	10Bc	III	10Cb	III	10Cc
24 krajcár	II	11	II	11c	III	11Aa	III	11Ab	III	11Ac	III	11Bb	III	11Bc	III	11Cb	III	11Cc
30 krajcár	II	12	II	12c	III	12Aa	III	12Ab	III	12Ac	III	12Bb	III	12Bc	III	12Cb	III	12Cc
50 krajcár	II	13	II	13c	III	13Aa	III	13Ab	III	13Ac	III	13Bb	III	13Bc	III	13Cb	III	13Cc
1 Ft	I	14	—	—	IIIa	14Aa	—	—	IIIa	14Ac	—	—	—	—	—	—	—	
3 Ft	I	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		

A fenti táblázatban hosszas kísérletezés után összefoglaltam azt a rendszert, amely szerintem egy szám és két betűjel kombinációjával egyértelműen meghatározza a bélyeg fő adatait.

A = I. vízjelű elektrotypia
B = II. vízjelű elektrotypia
C = III. vízjelű elektrotypia

a = 12,1 : 11,6 fésűs fogazat
b = 12,1 : 11,8 fésűs fogazat
c = 11,5 : 11,5 vonalfogazat „tompa fogakkal"

1—15 számok csak ideiglenesek. Ezek helyére kerülnének a végleges katalógusszámok.

5. táblázat

Abstract of contents

1 *The 50 Kreuzer value of the 1867 issue (by Dr. Ferenc Nagy, Vienna)*

The highest value of the first issue of the independent Hungarian Postal Administration, the 50 Kreuzer value, has been put into circulation only the 1st September 1867, after the issue of the first five values of the series on the 1st June. The Austrian State Press producing these stamps, delivered from 1867 to 1871 12800 pieces from the 50 Kreuzer value to the Hungarian Postal Administration. According to the estimates of the known and supposed pieces, there remained up to now about 450 pieces out of this quantity. stamping and colour of this seldom This study deals with the utilization, stamping and colour of this seldom occurring stamp.

The stamp has been used from the 1st September 1867 to the 30th April 1870 only for the prepayment of letters, however from the 1st May 1870 it could be used also as money-order stamp. From that time it has been sold also in post-offices of 28 towns. As money-order stamp it could be used only till the 31st July 1871, thus altogether for 15 months.

The specimens known hitherto originate mainly from Transylvania as well from Croatia, being then part of Hungary, since in the twenties of our century a stamp dealer purchased the already used-up, bundled and filed postal money-orders from the local post — office administrations. About one third of the nowadays known specimens have been used as prepayment of letters, the other ones as money-order stamps. The stampings are black, however many stampings of money-orders are blue. In Kassa has been used also a red stamping of date and place with registered letters.

About 85 % of the stamps show a brownish-rose colour, but in the course of researches it has been verified that in the district of the post-office administration of Nagyszeben also redbrown ones have been used. The existence of this shade and its verification is one of the most important results of the authors researches up to the present.

2 *Characteristics of the matrix of the type IIIb electrotype dies of the 1 Kreuzer value with 100 stamp designs (by Ferenc Orbán, Silkeborg)*

One of the remarkable values of our Kreuzer-stamps with black numeral is that of 1 Kreuzer, printed in one printing phase, issued in 1890 and produced till 1899.

It has to be mentioned that the value of 1 Kreuzer has been printed in 1888—89 with stereotype dies (type II), in 1889—90 however with electrotype plates (type III) in two printing phases, in the first one the stamp design, in the second one the numeral of value.

The production of the 1 Kreuzer stamps in large quantities in one phase has been decided very likely for reasons of economy.

For basis has been taken a type III die, to the middle of which has been soldered the figure 1. After the production of the copies in the required number, the new electrotype matrix, called type IIIb and then the printing plates have been prepared. Though it has been attempted to solve the reconstruction of type IIIb matrix plate, partial results have not been disclosed and even written or illustrated notes are not to be found.

A positive result arose when the author of this study took possession in 1973 of the photocopy of a complete sheet. Hereupon the determination of characteristics of several sheet positions — by means of heaps of stamps — led already to prompt and precise results.

By solving this task, light has been thrown on a so far unknown field in the domain of the Hungarian stamps with cover design, implying a lot of philatelic knowledge.

Sommaire

1 *Les timbres de 50 Kreuzer de l'émission de 1867 (par Dr. Ferenc Nagy, Vienne)*

La plus haute valeur de la première émission de la Direction Postale Hongroise indépendente, celle de 50 Kreuzer, fut mise en circulation seulement le 1er septembre 1867, après l' émission des cinq premières valeurs de la série au 1er juin. L'imprimerie autrichienne de l'État, laquelle a tiré ces timbres, a livré en 1867—1871 de ces timbres de 50 Kreuzer, 12800 pièces à la Direction Postale Hongroise. Selon les estimations des pièces connues et supposées sont restés de cette quantité jusqu' á nos jours environ 450 pièces. Cet essai s'occupe de l'utilisation, d'oblitération et de la couleur de ce timbre, arrivant rarement.

Ce timbre ne servit du 1er septembre 1867 jusqu' au avril 1870 que pour l'affranchissement des lettres, cependant dès le 1er mai il pourrait être utilisé aussi comme timbre pour mandats-postaux. Depuis ce temps il fut vendu aussi aux bureaux de poste en 28 villes. Ainsi le timbre ne pourrait être utilisé comme timbre pour mandats-postaux que jusqu' au 31 juillet 1971, donc en tout pendant 15 mois.

Les pièces connues jusqu' ici proviennent principalement de la Transylvanie et de la Croatie faisant partie de la Hongrie en ce temps-là, étant donné qu' un marchand de timbres a acheté les mandats-postaux déja utilisés, bottelés et classés, des directions postales là-bas. Un tiers environ des pièces connues aujourd' hui servit pour l'affranchissement des lettres, cependant le reste fut utilisé comme timbre pour mandats-postaux. Les oblitérations sont en général noires, mais bien des oblitérations aux mandats-postaux ont une couleur bleue. À Kassa on a utilisé aussi une oblitération rouge à date et du lieu aux lettres récommandées.

Le 85 % environ des timbres est d'une couleur de rose-brunâtre, mais des investigations il s'ensuit qu'à la région de la direction postale de Nagyszeben il y a aussi des timbres d'une couleur brun-rougeâtre. L'existance et la démonstration de cette nuance est un des plus importants résultats des recherches de l'auteur jusqu'à présent.

2 *Les caractéristiques de la planche matrice de 1 Kreuzer des électrotypes d'impression de 100 timbres, type IIIb, préparée en 1890. (par Ferenc Orbán, Silkeborg)*

Une des considérables valeurs de nos timbres de valeur Kreuzer à chiffre noir est celle de 1 Kreuzer, tirée en une phase, mise en circulation en 1890 et produit jusqu' à 1899.

Il faut mentionner que les timbres de 1 Kreuzer furent tirés en 1888—89 au moyen des stéréotypes (type II), cependant en 1889—90 au moyen des électrotypes (type III) en deux phases; dans la phase prèmiere fut tiré le dessin du timbre, dans la deuxième le chiffre de valeur.

La préparation du timbre de 1 Kreuzer en grande quantité en une phase fut décidé probablement pour des raisons d'économie.

Come base a servi une planche de type III, et au centre de la même fut soudé le chiffre 1. Après la préparation des copies en nombre voulu, fut préparé la nouvelle matrice électrotype, nommée type IIIb et puis des planches d'impression. On a fait des expériences pour résoudre la céconstruction du matric type IIIb, mais on ne publiait pas des résultats partiels, et même des notes ou dessins ne sont pas à trouver.

Le résultat complet pouvait être realisé quand l' auteur de cet essai a pris possession en 1973 d'une copie photographique d'une feuille complète. Depuis lors la determination des caractéristiques des divers positions dans la feuille — au moyen des ramassis de timbre — a conduit aux résultats rapides et exactes.

La solution de cette tâche a jeté du jour sur un domaine inconnu jusqu' ici dans le terrain du timbre hongrois de dessin d'enveloppe, contenant bien des connaissances philatéliques.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Die 50 Kreuzer-Marke der Ausgabe 1867 von dr. Franz Nagy, Wien)*

Der höchste Wert der ersten Ausgabe der selbständigen ungarischen Postverwaltung, die 50 Kreuzer-Marke kam nach dem Erscheinen der ersten fünf Werte des Satzes am 1. Juni, nur am 1. September in Umlauf. Die österreichische Staatsdruckerei, die die Marken erzeugte, lieferte 1867—1871 von den 50 Kreuzer-Marken 12800 Stücke an die ungarische Postverwaltung. Von dieser Quantität sind auf Grund von Schätzungen der bekannten und vermutlichen Stücke rd. 450 erhalten geblieben. Verwendung, Stempelung und Farbe dieser selten vorkommenden Marke sind Gegenstand dieses Essais.

Die Marke diente vom 1. September 1867 bis zum 30. April 1870 nur zur Frankierung von Briefen, doch konnte dieselbe vom 1. Mai 1870 auch als Postanweisungsmarke verwendet werden. Von diesem Zeitpunkt an wurde sie in den Postämtern von 28 sungsmarke diente sie bis zum 31. Städten verkauft. Als Postanwei-Juli 1871, also ingesamt nur 15 Monate lang.

Die bis heute bekannten Stücke stammen hauptsächlich aus Siebenbürgen, sowie aus Kroatien, einem Teil des damaligen Ungarns, denn in den Jahren um 1920 kaufte ein Markenhändler die bereits verwendeten, gebündelten, sich im Archiv befindenden Postanweisungen der dortigen Postverwaltungen auf. Rund ein Drittel der heute bekannten Stücke dienten zur Frankierung von Briefen, die übrigen als Postanweisungsmarken. Die Stempelungen sind im allgemeinen schwarz, aber viele Stempelungen der Postanweisungen weisen eine blaue Farbe auf. In Kaschau wurden auch rote Orts- und Datumstempelungen für Rekobriefe verwendet.

Rd. 85% der Marken haben eine bräunlichrosa Farbe, es ergab sich jedoch im Laufe der Forschungen, dass im Gebiete der Nagyszebener Postverwaltung auch rotbraune Marken in Umlauf waren. Die Existenz und der Beweis dieser Nuance ist eines der wichtigsten Ergebnisse der bisherigen Forschungen des Autors.

2 *Die Kennzeichen der Matrize der 1890 hergestellten, 100 Markenbilder enthaltenden Elektrotypie, Typ IIIb. (von Ferenc Orbán, Silkeborg)*

Einer der beachtungswerten Werte unserer Kreuzer-Marken mit schwarzer Ziffer ist die, in einer Phase gedruckte 1 Kreuzer-Marke, die 1890 in Umgang gesetzt und bis 1899 hergestellt wurde.

Es soll erwähnt werden, dass der 1 Kreuzer Wert 1888—89 mit Stereotypien (Typ II), 1889—90 mit Elektrotypien (Typ III) in zwei Phasen hergestellt wurde; in der ersten wurde das Markenbild, in der zweiten die Wertziffer gedruckt.

Die Herstellung der grossen Menge der 1 Kreuzer-Marken in einer Phase wurde wahrscheinlich aus wirtschaftlichen Gründen beschlossen.

Als Grundlage diente ein Druckstock Typ III, in dessen Mitte die Ziffer 1 eingelötet wurde. Nach der Herstellung der erforderlichen Kopien wurden die Typ IIIb genannte Elektrotyp-Matrize und danach die Druckplatten hergestellt. Es wurden zwar Versuche unternommen zur Lösung der Rekonstruktion der Matrize Typ IIIb, es wurden aber keine partiellen Ergebnisse publiziert, und auch keine schriftlichen Notizen oder Abbildungen vorgefunden.

Als der Autor des Essais 1973 in den Besitz einer Fotokopie eines kompletten Bogens gelangte, führte dies zu einem vollständigen Ergebnis. Nachher erbrachte die Bestimmung der Kennzeichen der einzelnen Bogenplätze — mittels Haufen von Marken — bereits ein schnelles und genaues Ergebnis.

Mit der Lösung dieser Aufgabe fiel Licht auf ein bisher unerforschtes Gebiet in dem Bereich der, ausserordentlich viele philatelistische Kenntnisse enthaltenden ungarischen Wertstempel mit Briefumschlagzeichnung.

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

1 50-тикрейцеровый знак выпущенной в 1867 году серии марок (д-р Ференц Надь, Вена)

Наиболее дорогой знак из первой эмиссии самостоятельного венгерского почтового ведомства — марка номиналом в 50 крейцеров пустился в оборот только после выхода (1 июня) первых пяти знаков серии — 1 сентября 1867 года. Государственная типография Австрии, выпустившая эти марки, между 1867 и 1871 годами поставила венгерскому почтовому ведомству 12 800 штук 50-тикрейцеровых марок. До сегодняшнего дня осталось около 450 штук из них — на основе подсчета известных и предполагаемых экземпляров. Предметом статьи являются использование, гашение и цвет этой редко встречающейся марки.

Указанная марка с 1 сентября 1867 года по 30 апреля 1870 года служила только для франкировки писем, начиная с 1 мая 1870 года можно было ее использовать также и для уплаты сбора за денежные посылки. С того времени она имелась в продаже в почтовых отделениях 28 городов. Для уплаты сбора за денежные посылки эту марку можно было использовать до 31 июля 1871 года, то-есть всего з течение 15 месяцев.

Известные до настоящего времени экземпляры марки происходят, в первую очередь, из Трансильвании и Хорватии, составившей часть тогдашней Венгрии, потому что один продавец марок в 1920-х годах купил уже использованные, обандероленные и сданные в архив денежные бланки тамошних почтовых управлений. Примерно одна третья часть известных в настоящее время штук данной марки была использована для франкировки писем, остальные части — для уплаты сбора за денежные посылки. Гашения обычно черные, но на многих денежных посылках цвет гашения является синим. В Кошице производилось гашение красным календарным штемпелем местного почтампта для заказных писем.

Около 85% марок коричневато-розового цвета, но в результате исследований установилось, что на территории Надьсебенского почтового ведомства в оборот пустились марки также и красновато-коричневого цвета. Наличие и доказательство этого оттенка — это один из важнейших результатов исследовательской работы автора.

2 Опознавательные знаки первой электротипной матрицы со 100 марочными изображениями изготовленной в 1890 году однокрейцеровой марки типа Шб (Ференц Орбан, Силькеборг).

Одним из замечательных знаков наших крейцеровых марок с черной цифрой является марка номиналом в 1 крейцер, изготовленная в одной фазе печати, которая пустилась в почтовый оборот в 1890 году и выпускалась до 1899 года. Следует отметить, что марка номиналом в 1 крейцер в 1888-89 годах печаталась посредством стереотипных деревянных клише (П типа). в 1889-90 годах — электротипных матриц (Ш типа) в двух фазах. В первой фазе печаталось марочное изображение, во второй фазе — знак номинала.

Решение по изготовлению массы однокрейцеровой марки в одной фазе было принято, по всей вероятности, по причинам экономи.

За основу взяли матрицу Ш типа, в середину которой впаяли цифру 1. После изготовления нужного количества дубликатов создали новую электротипную матрицу типа Шб, затем печатные формы. Были сделаны попытки на реконструирование матрицы типа Шб, но о результатах ни слова не сообщалось, записки же потерялись.

Полный успех был достигнут, когда автор статьи в 1973 году нашел и получил фотокопию целого листа. Вслед за этим определение опознавательных знаков отдельных мест листа (с помощью куч марочных изображений) уже принесло быстрый и точный результат.

Решение этой задачи позволило пролить свет на неизвестную до сих пор область изучения венгерских марок с изображением конверта.

Ára: 9,50 Ft

1500 — 74.1393 Ságvári Nyomda, Budapest